

**Leidraad voor psycho-sociale
begeleiding van thuiswonende
mensen met dementie**

Inleiding

Deze leidraad is ontwikkeld voor medewerkers van de dienst maatschappelijk werk van het ziekenfonds en kan gebruikt worden in het begeleidingstraject dat zij aangaan met mensen met dementie en hun mantelzorgers. Het document werd gerealiseerd in kader van het Zorgpad dementie Limburg.

Op verschillende plaatsen in dit document wordt verwezen naar andere nuttige documenten (aangeduid met een *) en links uit dit zorgpad. Via

<http://www.dementie.be/ecdcontact/zorgpad-dementie-limburg/> kan je het zorgpad en de documenten met enkele muisklikken raadplegen.

Algemene tip: Iemand met dementie heeft recht op informatie. Hij/zij moet betrokken worden bij zaken die hem/haar aangaan. Geef hem/haar zoveel mogelijk de kans deel te nemen aan deze begeleidingsgesprekken zodat hij/zij zelf kan kiezen en (eventueel samen) kan beslissen.

In de rubriek 'Aandachtspunten in gesprek', onderaan dit document, vind je meer info en advies.

Inhoud

1. Voorbereiding mantelzorg (pagina 3)
2. Eerste gesprek met de persoon met dementie en de mantelzorg (pagina 4-9)
 - a. Is er een diagnose dementie?
 - b. Zorgdiagnostiek: onderzoek de zorgbehoeften van de persoon met dementie
3. Tweede gesprek met de persoon met dementie en de mantelzorg (pagina 10-12)
 - a. Bevraag en visualiseer het netwerk
 - b. Eigenheid en identiteit van de persoon met dementie
 - c. Mantelzorg
4. Eventuele volgende gesprekken (pagina 13)
5. Aandachtspunten in gesprek (pagina 14-17)

Vorbereiding mantelzorg

Wenst de mantelzorg zich voor te bereiden op een gesprek met een medewerker van de dienst maatschappelijk werk, dan kan hij/zij gebruik maken van de 'Vragenlijst voor de mantelzorg van de persoon met dementie ter voorbereiding van het eerste gesprek met een medewerker van de dienst maatschappelijk werk'* (zie <https://www.dementie.be/ecdcontact/zorgpad-dementie-limburg/>).

Eerste gesprek met de persoon met dementie en de mantelzorg

1. Is er een diagnose dementie ?

- *Neen, er is geen diagnose dementie*

t.a.v. de cliënt:

- Als de cliënt je toevertrouwt dat hij/zij ongerust is dat hij/zij dementie heeft, beluister dan zijn/haar verhaal
- Maak gebruik van een 'ik-boodschap' om je bezorgdheid met de cliënt te bespreken en vertel zo nauwkeurig mogelijk wat je zorgen zijn. Noem een paar voorbeelden van het veranderde gedrag. (vb. Ik merk dat je dit vergeten was)
- Vraag of de cliënt jouw zorgen herkent en of hij/zij bij zichzelf veranderingen heeft waargenomen
- Ga dan in op wat de andere zegt door (open) vragen te stellen. (vb. Heb je dit vaker meegemaakt? Bestaat dit probleem al langer? Wat vergeet je juist? Hoe loopt iets fout?)
- Maak duidelijk dat de cliënt zich niet hoeft te schamen
- Als de cliënt de verandering (h)erkent, vraag of hij/zij het als een probleem ervaart. (vb. Ben je daar ongerust over? Zorgt dat voor problemen tijdens je dagelijkse activiteiten? Wil je dat dat eens een keer wordt nagekeken?)

- Vraag of de cliënt deze veranderingen al heeft besproken met familie of andere zorg- en hulpverleners
- Als de cliënt er liever niet over praat, respecteer dit dan. Maak wel duidelijk dat het belangrijk is zijn/haar ongerustheid met iemand te delen. Geef ook aan dat de cliënt met vragen of problemen altijd bij jou terecht kan. Stel eventueel voor om er een volgende keer op terug te komen.

t.a.v. de cliënt en de mantelzorger:

- Bespreek het belang van een tijdige en correcte diagnose en reik de folder 'Nu of later: vergeetachtigheid, blijf er niet mee zitten'* (zie <https://www.dementie.be/ecdcontact/zorgpad-dementie-limburg/>) met het 'niet-pluis-gevoel formulier'* (zie <https://www.dementie.be/ecdcontact/zorgpad-dementie-limburg/>) aan, waarin de voordelen van een tijdige diagnose worden beschreven
- Bespreek de voordelen van een tijdige diagnose:
 - is er geen andere oorzaak (die geneeslijk en omkeerbaar is) van de symptomen?
 - behandelbare symptomen bij bepaalde aandoeningen (depressie, acute verwardheid, stress,...)
 - benoemen geeft rust
 - klachten worden ernstig genomen
 - duidelijkheid voor omgeving, verzorgers
 - mogelijkheid om zelf nog zaken te regelen voor de toekomst

- begrijpen wat er aan de hand is en omgang met de persoon met dementie aanpassen
 - het vergroot de bespreekbaarheid
 - medicamenteuze behandeling bij dementie werkt best in beginfase
 - mogelijke training in geheugenkliniek
 - geleidelijk en tijdig zorg op maat uitbouwen
- Verwijs door naar de huisarts en geef volgende tips ter voorbereiding van hun gesprek:
 - Neem het ingevulde niet-pluis-gevoel formulier* mee
 - Als je bij het invullen vragen of bedenkingen hebt, noteer ze op het formulier
 - Probeer niet alleen naar het gesprek te gaan, vraag een naaste om je te vergezellen
 - Voorzie zelf iets om notities te nemen
 - Vraag om schriftelijk informatie mee te krijgen om later nog eens rustig te kunnen doornemen
 - Indien ze hier niet op ingaan, vraag dan toestemming om de huisarts op de hoogte te brengen van je bezorgdheid. Bezorg de huisarts eventueel het door jou ingevulde niet-pluis-gevoel formulier*.

➤ *Ja, er is een diagnose dementie*

- Door wie gesteld?
- Wanneer?
- Welke diagnose werd er gesteld?
- Hebben ze voldoende uitleg over de diagnose gekregen? Medicatie voor deze diagnose?
- Kent de persoon met dementie de diagnose?

➤ Ja

Hoe reageerde hij/zij?
Heeft hij/zij de diagnose begrepen?
Heeft hij/zij nog meer uitleg nodig?
Hebben de persoon met dementie en de mantelzorger het document 'Dementie.. Een praktische houvast na de diagnose'* (zie https://www.dementie.be/ecdcontact/zorgpad-dementie-limburg/) ontvangen?
Hebben de persoon met dementie en mantelzorger een 'Limburgs dementiekompas'* (https://www.dementie.be/ecdcontact/zorgaanbod-in-limburg/het-dementiekompas-2/) ontvangen?
Kennen ze de digitale Verwijsgids dementie Limburg* (https://www.dementie.be/ecdcontact/zorgaanbod-in-limburg/verwijsgids-dementie-limburg/)?

➤ Neen

Waarom niet?

- Is het de keuze van de persoon met dementie zelf?
- Als het niet de keuze is van de persoon met dementie, waarom werd dan gekozen om de diagnose niet mede te delen?
- Meerwaarde van waarheidsmededeling bespreken: mogelijkheden tot gesprek over vroegtijdige zorgplanning, achterdocht vermijden,...
- Voor meer informatie neem contact op met de huisarts.

2. Zorgdiagnostiek: onderzoek de zorgbehoeften van de persoon met dementie

- Schaal de zelfredzaamheid in: waar heeft hij/zij hulp bij nodig?
 - huishoudelijke taken: maaltijd bereiden, afwassen, opruimen, boodschappen doen, wassen en strijken, poetsen, bedden verschoneren, ...
 - zorg voor zichzelf: wassen, kleden, eten en drinken, toiletbezoek, ...

- verplaatsen: in huis, buitenshuis, met of zonder hulpmiddelen,...
- medicatie: inname, klaar maken?
- administratie?
- dagstructuur en bezigheden?
- kan hij/zij alleen gelaten worden?
- Bevraag of er enige weerstand is tegen zorg of hulp
- Bevraag de veiligheid van de persoon met dementie:
 - veiligheid in en rond de woning, woningaanpassing, valpreventie. Verwijs eventueel door naar een ergotherapeut voor ergotherapeutisch advies aan huis.
 - rijveiligheid: verwijs eventueel naar Centrum Samen Veilig Mobiel Jessa ziekenhuis
011/338866,
<https://www.jessazh.be/deelwebsites/samen-veilig-mobiel>
- Wegloopgedrag: preventietips en vermissingsprotocol, zie
<http://www.dementie.be/ecdcontact/vermissing-personen-dementie/>
- Breng vergoedingen/sociale voordelen waarop men aanspraak kan maken in kaart en licht deze toe
- Is er een concrete vraag van de persoon met dementie of de mantelzorger?
 - Stem de verwachtingen af op het mogelijke aanbod

- Indien er vragen zijn die niet binnen aanbod passen, zoek naar meest geschikte hulp- of zorgverlening.
- Welke aanpak en volgende stap(en)?
 - Wie betrekken?
 - Waar het gesprek laten plaatsvinden?
 - ...

Tweede gesprek met de persoon met dementie en de mantelzorger

1. Bevraag en visualiseer het netwerk

Breed: persoonlijk – sociaal – professioneel

Heb aandacht voor de communicatielijnen/kanalen met en rondom de persoon met dementie, met specifieke aandacht voor de centrale mantelzorger. Beschrijf het volledige netwerk.

2. Eigenheid en identiteit van de persoon met dementie

- persoon en coping-stijl
- wensen, voorkeuren en tegenkantingen
- waarden en normen die belangrijk zijn
- karakter
- beroep
- religie
- ...

Introduceer 'Mijn belevingswijzer'* (zie <https://www.dementie.be/ecdcontact/zorgpad-dementie-limburg/>) indien de persoon hiervoor openstaat en bespreek de meerwaarde van het doorgeven aan de zorg- en hulpverleners.

Contact
expertisecentrum
dementie

Hoger en Vrij
OZPW Hasselt

www.ikzoekeenZORGPAD.be

De originele documenten van het Zorgpad Dementie Limburg werden opgemaakt in een samenwerking van Expertisecentrum Dementie Contact, SEL Hasselt en tal van Limburgse zorgorganisaties.

(Versie 10/2022)

3. Mantelzorger

- Bevraag de zorgzwaarte / draagkracht – draaglast.
Hanteer/verwijs naar de zelftest 'Ben ik een overbelaste mantelzorger?''* (zie <https://www.dementie.be/ecdcontact/zorgpad-dementie-limburg/>)
- Competenties
 - Kennis:
 - Wat weet de mantelzorger over dementie?
 - Heeft hij/zij behoefte aan meer informatie?
 - Weet hij/zij waar er informatie over dementie te vinden is?
 - Vaardigheden:
 - Zijn er vaardigheden waarmee de mantelzorger moeite heeft?
 - Is er een dagindeling gemaakt?
 - Attitude:
 - Hoe gaat de mantelzorger om met de zorg voor de patiënt?
 - Hoe reageert hij/zij op gedragsproblemen van de patiënt?
 - Specifieke taken:
 - Is er nood aan persoonlijk toezicht door de mantelzorger? Gedeeltelijk of continu?
 - Is toezicht op medicatie-inname noodzakelijk?

- Introduceer lotgenotencontacten (Praatcafés dementie en Familiegroepen (jong)dementie - <https://www.dementie.be/ecdcontact/praatcafes-dementie-en-familiegroepen-jongdementie-limburg/>) en de cursussen Psycho-educatie voor mantelzorgers 'Dementie en nU' (www.dementieennu.info) en eventuele andere infomomenten voor mantelzorgers
- Verwijs naar documenten over communicatie en omgang (vb. via <https://www.dementie.be/ecdcontact/zorgpad-dementie-limburg/>) en naar www.omgaanmetdementie.be.
- Hanteer desgewenst, aanvullend op deze leidraad, de tips en vragen uit de 'Gesprekswijzer: in gesprek met mantelzorgers over dementie'* (zie <https://www.dementie.be/ecdcontact/zorgpad-dementie-limburg/>)

Eventuele volgende gesprekken

Afhankelijk van de vraag/vragen van de mantelzorger of persoon met dementie:

- Stel hulpverleningsplan/plan van aanpak op. Maak afspraken met cliënt(systeem) welke weg zal bewandeld worden om de gewenste doelen te bereiken. Bouw (een) evaluatiemoment(en) in.
- Optimaliseer de samenwerking met andere hulp- en zorgverleners:
 - Informatie-uitwisseling tussen de verschillende betrokken professionelen
 - Bemiddelen
 - Indien nodig: bilateraal/hulpverleners overleg, zorgoverleg (communicatieschriftje, thuiszorgfiche), cliëntoverleg

Aandachtspunten in gesprek

- Indien mogelijk, betrek de persoon met dementie. Iemand met dementie heeft immers recht op informatie. Hij/zij moet betrokken worden bij zaken die hem/haar aangaan. Geef hem/haar zoveel mogelijk de kans om zelf te kiezen en (eventueel samen) te beslissen. Tracht zijn/haar stem zoveel mogelijk te laten doorwegen. Hoe pak je dit aan?
 - Maak gebruik van algemene communicatietips en omgangsadviezen (zie <https://www.dementie.be/ecdcontact/zorgpad-dementie-limburg/>), besteed veel aandacht aan het begin van je contact, maak oogcontact en noem hem/haar bij naam, maak je bekend (stel jezelf voor, en vertel wat je zou kunnen betekenen), communiceer eenvoudig en warm, ga mee in het verhaal, accepteer dat niet alles hoeft te kloppen in een verhaal, luister naar het gevoel achter de woorden en neem deze gevoelens serieus, behandel de persoon met dementie als een volwassen persoon, bied veiligheid en vertrouwen, spreek waardering uit,..
 - Toets af wat mogelijk is qua gesprek voor de persoon met dementie. Kennis over de (belevings-)fase waarin een persoon met dementie zich bevindt, is waardevol. Individuele mogelijkheden inschatten en weten waarover je

het beste kan praten, blijft echter een kwestie van proberen.

- Indien de (verbale) communicatie moeilijker verloopt, herhaal je best de woorden die je wel begreep, of antwoord je op wat je denkt dat hij/zij wilde zeggen. Sluit bewoordingen aan op sleutelwoorden van de client. Een reactie van zijn/haar kant zet je dan vaak op het goede spoor. Let ook goed op zijn/haar lichaamstaal. Met geduld lukt het je meestal om erachter te komen wat de betrokkene zegt/bedoelt. Dit is voor jou en hem/haar goed. Het voorkomt gevoelens van onmacht.
- Als je ervaart/inschat dat het niet meer lukt en/of emotioneel te zwaar is voor de betrokkene om deel te nemen aan het begeleidingsgesprek, ga je toch best (verder) in gesprek met enkel de mantelzorger. Fluister daarbij niet, dat kan de persoon met dementie immers het gevoel geven dat hij/zij erbuiten gehouden wordt en eventueel wantrouwen opwekken.
- Tracht vanuit jouw rol/functie wel steeds veiligheid en vertrouwen te bieden aan de persoon met dementie zelf. Rekening houdend met de communicatietips en omgangsadviezen, beleving en mogelijkheden van de betrokkene, kan je een ook gewoon een gesprekje (“small

talk”) aangaan met hem/haar. Bevestig daarbij de gevoelens (leg niet de focus op feiten of gebeurtenissen, maar op de emotionele betekenis).

- Erken ieders perspectief, belang en deskundigheid
- Heb aandacht voor Vroegtijdige Zorgplanning (volledige fase in Zorgpad dementie Limburg) en patiëntenrechten
- Wat is de visie van de persoon met dementie over de toekomst?
 - Is er met de persoon met dementie en de mantelzorger gesproken over eventuele latere institutionalisering? Wat is de wens van de persoon met dementie?
 - Heeft de persoon met dementie een vertegenwoordiger aangesteld, in het geval hij/zij wilsonbekwaam wordt? Heeft hij/zij een vertrouwenspersoon?
 - Heeft de persoon met dementie een wilsverklaring opgesteld over de zorg, in het geval hij/zij wilsonbekwaam wordt? Is deze gedateerd en ondertekend?
- Heb aandacht voor alle levensdomeinen
- Heb aandacht voor het volledige netwerk
- Verken samen de grenzen van de thuiszorg en maak bespreekbaar vanuit alle betrokken partijen

- Begeleid de overgang naar een mogelijke opname semi-residentieel of residentieel. De brochure ‘Wat als thuis wonen niet meer mogelijk is?’ Brochure ter ondersteuning van de mantelzorger bij opname van een naaste met dementie in een woonzorgcentrum”*
(<https://www.dementie.be/ecdcontact/wp-content/uploads/sites/13/2019/03/Brochure-Wat-als-thuis-wonen-niet-meer-mogelijk-is-versie-25-2-19.pdf>) kan hierin ondersteunend zijn.
- Bij twijfel, onduidelijkheid,... informeer bij collega’s of bij de referentiepersoon dementie
- Raadpleeg en bespreek/bezorg de ondersteunende documenten (ook andere dan in deze leidraad aangehaald) uit het Zorgpad dementie Limburg (<https://www.dementie.be/ecdcontact/zorgpad-dementie-limburg/>) met/aan mantelzorgers en personen met dementie.
- In een crisissituatie: contacteer de huisarts.
- Weet dat ook huisartsen terechtkunnen voor casusbespreking in het Jessa Ziekenhuis (Dr. An Hulstaert, ouderenpsychiater). (zie www.jessazh.be).